

УДК 349.2

СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМ ПРАЦІВНИКАМ

Лукаш С. С.,

*директор Сумської філії
Харківського національного університету
внутрішніх справ,
д-р юрид. наук, професор*

Конституція України закріпила право кожної особи на працю, що включає забезпечення права на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, та ряд інших гарантій. Науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів становлять особливу групу учасників трудових правовідносин, що обумовлюється специфікою їх роботи. У той же час держава гарантує їм належні умови праці, забезпечення всіх їх прав у відносинах з роботодавцем, академічну свободу та мобільність.

Гарантії забезпечення трудових прав науково-педагогічних працівників закріплені як у загальних законодавчих актах, що регулюють трудові правовідносини, так і в спеціальних законодавчих актах, що визначають правові засади діяльності вищих навчальних закладів в Україні та правовий статус учасників освітнього процесу.

Так, Конституція України закріплює наступні гарантії забезпечення прав працівників: на оплату праці, на безпечні, належні і здорові умови праці, на захист від незаконного звільнення, заборону примусової праці, на відпочинок, на участь у страйку. Кодекс законів про працю України закріплює загальні гарантії захисту прав працівників, які відповідають Конституції України та розширюють і деталізують її положення.

Більш детально гарантії праці науково-педагогічних кадрів закріплюються в спеціалізованих законодавчих актах, а саме в законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Так, Закон України «Про освіту» закріплює, що держава забезпечує педагогічним і науково-педагогічним працівникам: належні умови праці та медичне обслуговування; оплату підвищення кваліфікації; правовий, соціальний, професійний захист; диференціацію посадових окладів (ставок заробітної плати) відповідно до кваліфікаційних категорій, встановлення підвищених посадових окладів (ставок заробітної плати) за педагогічні звання, надбавок за почесні звання, доплат за наукові ступені та вчені звання; виплату педагогічним працівникам щорічної грошової винагороди в розмірі до одного посадового окладу (ставки заробітної плати) за сумлінну працю, зразкове виконання покладених на них обов'язків; виплату педагогічним і науково-педагогічним працівни-

кам допомоги на оздоровлення у розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати) при наданні щорічної відпустки; надання пільгових довгострокових кредитів на будівництво (реконструкцію) чи придбання житла або надання службового житла у порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України; пенсію за вислугу років; інші гарантії, визначені законом України¹.

Досить звужено визначає гарантії прав науково-педагогічних працівників Закон України «Про вищу освіту», де закріплено, що науково-педагогічним, науковим, педагогічним та іншим працівникам закладів вищої освіти: 1) створюються належні умови для праці, підвищення кваліфікації, організації побуту, відпочинку та медичного обслуговування, у тому числі викладачам з інвалідністю; 2) виплачуються у разі втрати роботи компенсації відповідно до законодавства; 3) встановлюються доплати за науковий ступінь доктора філософії та доктора наук у розмірах відповідно 15 та 25 відсотків посадового окладу, а також за вчене звання доцента і старшого дослідника – 25 відсотків посадового окладу, професора – 33 відсотки посадового окладу². Даний нормативно-правовий акт досить звужено закріпив гарантії трудових прав науково-педагогічних працівників, залишивши поза увагою право на підвищення кваліфікації, на виплату щорічної грошової винагороди та допомоги на оздоровлення, на пенсію за вислугу років та інші.

Окремо законодавством встановлюються гарантії праці наукових працівників. Зокрема, Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» встановлює, що з метою постійного поновлення інтелектуального потенціалу суспільства, розвитку та поширення наукової і технічної культури, розвитку новаторства, сприяння творчості працівників сфери наукової та науково-технічної діяльності держава: 1) забезпечує підвищення престижності наукової та науково-технічної діяльності; 2) організує підготовку та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних кадрів у державних наукових установах і вищих навчальних закладах; 3) забезпечує пошук і добір талановитої молоді, сприяє її науковому стажуванню; 4) сприяє підготовці та перепідготовці наукових і науково-педагогічних кадрів за межами України; 5) запроваджує систему атестації наукових кадрів, сприяє визнанню документів про вищу освіту, наукових ступенів та вчених звань на міжнародному рівні; 6) визначає в освітніх програмах обов'язковий мінімум наукових та науково-технічних знань для кож-

¹ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380.

² Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.

ного рівня освіти¹. Даний нормативно-правовий акт спрямований на врегулювання трудових правовідносин з особами, які займаються науковою та науково-технічною діяльністю, що обумовлює гарантії працівників, які нею займаються. Такі гарантії є досить звуженими та не відображають усього змісту забезпечення професійних прав науково-педагогічних працівників. Дані гарантії стосуються виключно підвищення кваліфікації науковими кадрами та отримання ними нового професійного досвіду.

Аналіз закріплених у законодавстві України гарантій прав науково-педагогічних працівників дозволяє поділити їх на дві групи: загальні, які характерні для всіх працівників, та спеціальні, які стосуються тільки науково-педагогічних працівників. До першої групи можна віднести: право на оплату праці, на належні умови праці, на страйк, на захист від незаконного звільнення, на відпочинок, на правовий, соціальний, професійний захист, на компенсацію у разі втрати роботи. До спеціальних гарантій забезпечення трудових прав науково-педагогічних працівників можна віднести: право на підвищення кваліфікації та її оплату, на перепідготовку у випадку виникнення необхідності, на виплату щорічної грошової винагороди та допомоги на оздоровлення, на пенсію за вислугу років, на диференціацію оплати праці за наукові ступені, вчені звання та почесні звання, на належне медичне обслуговування.

Крім того, враховуючи зарубіжний досвід регулювання праці науково-педагогічних кадрів, доцільно в національному законодавстві закріпити гарантію диференціації мінімальних норм викладання для працівників, що займають вищі посади, а також ширше застосовувати практику надання оплачуваних творчих відпусток працівникам, задіяним у наукових проектах. Також на прикладі європейських систем вищої освіти доцільно запровадити в Україні укладення з професорами безстрокових трудових договорів, як їх гарантії на належні та стабільні умови праці.

¹ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 3. – Ст. 25.